

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Զ. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 21 .

1848

ՆՈՅՆԵՐԵՐԻ 1 .

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Յիշատի մեռելոյ :

Այնչափ սոսկալի է մահ որչափ պատկառելի . զմահ արհամարհողներ շատ հեղ կը գովուին , զմեռել արհամարհողք՝ ոչ երբէք . աղքատ մը , քոսոտ մը , յանցաւոր մը ողջութեան աւտեն զգուելի սեպուած , զիրենք զգուողները ու դատողները կը պատկառեցնեն իրենց մոռնչ գերեզմանովը : Ինչմահութեան յիշատակն է որ ամէն տեղ զմահացուն կը պատուէ , և սրբազան կ'ընէ մահուն յիշատակն ալ : Ինչոր համար գրեթէ ամենայն ազգք բարբարոսք և կրթեալք ոչ միայն յարգութեամբ և կրօնից միջնորդութեամբ կը թաղէին իրենց մեռելները , այլ և մասնաւոր օրեր սահմաներ էին անոնց յիշատակը նորոգելու հանդէսներով , զոհերով , աղօթքներով : Քրիստոսի եկեղեցին ալ որ հաստատ և գերագոյն կերպով

տպաւորեց իր հաւատացելոց սրտին մէջ անմահութեան և յարութեան յոյսը , տեսակ տեսակ յիշատակներ կարգեց իր ննջեցելոցը համար . որոնց գլխաւորն է արեւմտեան եկեղեցւոյն մէջ համօրէն՝ Ննջեցելոց յիշատակը այս ամսոյս Զին , որուն առջի օրը կը տօնէ Իմենայն սրբոց փառաւոր տօնը . վսեմական և քրիստոսեան իմաստասիրութեամբ մը այս երկու յիշատակները իրարու անմիջապէս յաջորդելով , կենաց և անմահութեան , մահուան և յարութեան մերձաւորութիւնը կը բացատրէ : Ի՞նչ ազգն ալ նոյնպիսի իմաստասիրութեամբ մը հաստատեր է իր մեռելոց յիշատակները՝ ոչ մէկ անգամ , հապա չորս և հինգ գլխաւոր յիշատակներ իր պայծառ տօներուն , իր տաղաւարներուն երկրորդ օրը , և իր եկեղե-

յուրն ամենահոգեակնահատակաց Վարդանանց կատարման օրը . որպէս զի հոգեւոր և մարմնաւոր մեծամեծար ուրախութեանց մէջ՝ զուրկ չմնան երկնից շնորհքէն և երկրիս գթութեան ցօղէն այն հոգիներն ալ, որ քիչ մը առաջ մեզի հետ էին երկրիս վրայ, և մեր աղօթից և Վրիստոսի պատարագին զօրութեամբը կը փութան քիչ մը շուտով երթալ իրենցմէ առաջ հասած երանեալ հոգւոց մէջ: — Այս յիշատակներովս և տարւոյն աշնանային ձմռան մօտ եղանակին ազդեցութեամբը երգեր է հետեւեալ եղերերգութիւնը՝

Վամարթին՝ Վաղղիացւոց հիմկու առաջին բանաստեղծը և առաջին պերճախօսը:

Աչն տերեւն աղաղուն
Վայրաբերեալք 'ի մարմանդ,
Ահա օգոյ սօսափիւն
Որ 'ի հովտին մնչէ անդ .
Ահա պանդուխտ ծիծառնիկ
Տարբերելով ըզթևիկ
Ըզմօրացեալ լըճակաւ .
Ահա հիւղից մանուկն հեգ
Ըստանձնեալ փայտ շալկաւ
Զկապուտ ծառոց չորաբեկ:
Ոչ ևս առուակ տայ զխոխոջ
Հրաշագորգել ըզմայրիս,
Եւ ոչ հաւուց երգ գողգոջ
Հնչէ յամուլ հովանիս:
Երեկն ունի զառաւուտ .
Այն ինչ ծագէ տիւ ագօս՝
Տարածամի նոյն հետայն,
Եւ ջահ նորա թալկագին
Զոր ցուցանէ առժամայն՝
Օր անուանի տակաւին:

Ոչ ևս տածէ արշալոյս
Զեփիւռս 'ի յամուլ ոսկեծղի .
Յալիս տժգոյն խորասոյզ
Դընի ցայդոյն ծիրանի .
Ծով մենացեալ և թափուր
Ուր չիք գիտել բնաւ ըզկուր,
Սին անապատ է ծաւալ,
Եւ յաւազուտն անվրդով
Կեղերջաձայն բարբառով:
Խաշն 'ի յարօս 'ի բըլբին
Զուր ընթանայ վայրապար,
Ի մորենիս գիրդ գառին
Կըռուի ասուն ջինջ պատառ .
Ոչ ևս հնչէ ընդ կընձնեաւ
Անդէորդւոյն սրինգ հեշտեաւ
Յերգ զաւեշտից և սիրոյ .
Քաղի սպառի դաշտաց բոյս:
Այս կատարած է տարւոյ,

Եւ այս վախճան կենցաղոյս:

Ի մըրըրկաց սաստկահունչ
Յայնժամ կապտի գեղ բնութեան,
Եւ տապանին ցուրտ 'ի շունչ
Հնձին մարդիկ անկենդան .
Թափին նոքա բազմաբիւր
Որպէս անպէտ ինչ փետուր
Զոր յօգս արծուին թողուցու,
Մինչդեռ յաւուրս ցըրտոյ
Նորափետուրս ըզգենու
Ունել ըզգէմ հիւսիսոյ:

Հանգէպ աչացս, ահ, յայնժամ
Ըստ տեսչութեան հաստողին՝
Թօթափեցալք խայրիք խամ
Անմասն 'ի հրոյ արփողին .
Ահա տիգըս անաւագ
Մինչս մնացի միայնակ
Յիմոց պարուէ զուգակցաց .
Թէ հարցանեմ զիս ինքնին
Ո՞ր են զոր սիրտ քո սիրեաց .
Աչք իմ 'ի հող բեւեռին:

Նոցա դամբանք բուրն 'ի վեր,
Ոտք իմ գիմեն արդ ընդ այն . . .
Այլ ուր իցեն ինքեանք, Տէր,
Ուր նոցա շունչն աստուածեան:

Յափանց մերոց աշխարհաց
Գընայ և գայ մինչ հընդկաց
Համբաւ 'ի ձեռս նաւաղին,
Կըտաւք առնեն դարձուգարձ .
Այլ 'ի յանձուկ սահմանէն
Հոգիք չառնեն վերագարձ:

Ահ, 'ի շնչել աշնայնի
Կերկերելով յոստ ցամաք,
Մինչ հողմակոծ ծիւլ քըստմնի
Եւ ճուրնչէ սոճն 'ի դաշնակ,
Յորժամ զանդակ մըթնազգած
Ճօճէ զգանգիւն արհաւրաց,
Առ ամենայն հարցանեմ
Գիշերազնաց հողմն յանտառ,
Եւ առ ալիս յափն 'ի ձեմ՝
Իցէք իմոցս բարբառ:

Այլ թէ ձայնից նոցին նուրբ
Զիցեն ականջքս ընկալուչ,
Լռելիայն հոգւոց անտի սուրբ
Հնչէ նըւագ սըրտառուչ .
Յայնժամ 'ի սիրտ թմբերլոց՝
Խուռնն գիմեալ անցելոց
Գան ամենուստ յիշատակք,
Որպէս սաղարթք հողմավար
Անդրէն զծառովն առեալ բակ՝
Որ նախ նոքիմբք պերճանայր:

Անդուստ 'ի յայնմ աշխարհէ
Առ վարատեալ որդեակս իւր
Մայրն ըզբազուկ կարկառէ՝
Որով պատէր խանձարուր .
Համբուրասէր տայ զբերանն,
Կարդայ հրաւէր 'ի քնարան
Նոցին երբեմն 'ի ծոցն իւր .
Լուծեալ ծաղուն յարտօսի հեղ,
Քննէ աջօք մըտադիւր

“ Ե՞ որ սիրէ զձեզ իմ պէս ”:

Եւ նորահարսն օրիորդ
Որ պըսակաւ ճակատուն

Շիրմին անկեալ ռահաճորդ
Լզբաղցր յիշէր մանկութիւն ,
Տըրտում անգամ և յերկին
Անձկաւ իւրոյ տարփածութիւն .
Ելեալ առ նա այցելու ,
“ Իմ գեռ կանաչ է տապան ,
Յերկրիդ ունայն զի կաս դու
Ուր ես չգառնամ յաւիտեան , ,

Եւ բարեկամ մանկութեան
Զոր մեզ շնորհեաց տեսչութիւն
Յաւուր չարեաց նեղութեան
Հաստատել սիրտ զաղփաղփուն ,
Եւ նա ըզնեալ թափառի .
Լըբեալ հոգւոց մեր այրի
Եւ գըթութեամբ մեզ ասէ .
“ Թէ կիրք զուարճ թէ թախիծ
Ընկեր , զհոգիդ լըցուցէ
Զո՞ որ գըտցես կարեկից , ,

Անդ ուրուական հայրենի
Մինչև 'ի մահ որդեկոյ ,
Անդ քորք եղբարք անձկալի
Խուն նախագնացք մեզ յուզող .
Որք ընդ յարկօքս երջանիկ
Երեկ 'ի քուն խաղաղիկ
Ընդ սգաւորացս կային ,
Դեռ անհաւատ թուի մեզ
Եթէ մարմնոյս մեր բաժին
Կաղցէ նդ հողով մեցամէս :

Մանկիկ զոր մահ ապառուժ
Ի խանձարոց առ եբարձ ,
Ի մօրն ըստեանց կաթնաթուրմ
Շիրմին արկեալ ցուրտ 'ի բարձ .
Եւ ամենայն որք զայս տիւ
Կամ որք վարեալ առ վաղիւ
Գընան տարեալ մասն 'ի մէնջ՝
Հողոյս հծծեն 'ի ներքուտ ,
“ Որոց կայ գեռ լոյս անշէջ
Արդեօք յիշէք զմեզ անդուստ , ,

Ո՛հ , այդ քաղցր է մեզ ցօղել արտասուաց
Ի ձեզ ըզցող ոգիք զովոք լալօնից ,
Թէ մոռացուք ըզձեզ՝ լինիմք անձնուրաց ,
Միթէ չիցէք բաժինք մերոցն սրտից :

Յորչափ զուգի կենացս հորդեմք ըզխաւար
Անցելոյն քաղցր ոլորտ 'ի գեղ պըճնի նոր
Յերկուս զատեալ զատչի հոգւոց մեր պատառ ,
Եւ աղնուագոյնն երթայ շիրմին պարտաւոր :

Ո՛հ , Աստուած , հայր նոցին տէր գըթութե ,
Որում աղերս արկանէին հանապազ ,
Ընկալ զեղբարք նոցին արտօսոր փոխան
Ընկալ զաղօթն սիրելեացս աննիազ :

Քեզ կարգացին նոքա 'ի կեանս անդ հակիրճ ,
Եւ հարուածեալք 'ի քէն գային ըզծաղու ,
Եւ ասէին , օրհնեմք ըզձեռս քո Հաստիչ .

Արդ 'ի գերեւ հանցես զայնքան յոյս հաստու :

Եւ առ իմէ այս անմրուուն լըռութիւն ,
Թէ մոռացճիք եղեն 'ի սպառ նոցա զմէնջ .
Օ՞ն , քաւ 'ի քէն , հատեալ կարծեւ զօգ սիրոյն ,
Զի համակ դու ինքն ես Աստուած սիրոյ տենչ :

Այլ կան լըռեալ զի բարեկամքս որ 'ի սուգ
Զերանութեան յանկարծ լըռեալ ըզպայման ,
Մի՞ առ նոսա 'ի կէս աւուրց թեւսցուք
Ըզտերունեան վըճառոյք քակեալ ըզպայման :

Այլ ուր նոցին կայանք , որ աստղը պայծառ

Ծագէ նոցա տիւ զուարթագոյն ու աներկ .
Դադարիցեն 'ի յայն կըզգիս լուսապար ,
Եթէ ընդ մէջ երկնից ու երկրի կան ուրեք :

Բոցակոհակ ընդ ծով գնայցեն սահեցուն
Զընջեալ 'ի մասց զերկրաւորացս յիշատակ
Լզբերց , ըզկնոջ , ըզսիրելոյ քաղցր անուն ,
Զըմորմոքեալք այլ ևս 'ի կոչս անուշակ :

Ոչ այգաէս , Տէր , զի եթէ փառք եթերին
Զկենցաղական բառնայր արկածս 'ի մըտաց ,
Եւ ոչ մեզ պարտ յիշատակել էր զնոսին ,
Եւ ոչ 'ի զուր աղբերս բոխել արտասուաց :

Ո՛հ , հանգիցեն , հանգիցեն թող 'ի քեզ , Տէր ,
Այլ աացին մուտք և մեզ 'ի սիրտըս նոցայ .
Բաժանակիցք երբեմն էին խընդից մեր
Զիւրդ կացցուք յերանութեանցն արդ բացեայ :

Հովանացի ալ գըթութեան քո զնոքօք ,
Մեղան ըզմեղս , սակայն պարգև են երկինք .
Անմեղութիւն գրեացի վշտաց նոցա հոգ ,
Եւ սէր նոցին՝ ներողութեանդ իցէ կնիք :

Ինչ մեզ զոյգ հարազատ
Հողեալ փոշի հողմավար .

Որպէս ըզմարդ գիւրադայթ ,

Որպէս զոչինչ մի արկար .

Եթէ ոտիւք թէ չըթամք

Գրտան 'ի քէն ապստամբ

Օրինաղանց լեալ 'ի մին ,

Ո՛վ Հայր ո՛վ մէհ դատաւոր ,

Մի զմարդ տեսցես 'ի նոսին

Այլ ըզպատկերդ երկնաւոր :

Զի թէ զփոշին քըննիցես ,

Ընդ ձայնդ անգէն և փախնու .

Թէ ձեռն 'ի լոյս ձըգիցես՝

Մատուցէք 'ի փայլ շուրջ առնու .

Թէ աստուածեան աչացդ հիւ

Շուրջ գայ 'նդ երկինս և երկիր՝

Ի հիմանէ գըղըրդին .

Անմեղութեան թէ համար

Պահանջիցես յատենին ,

Զօրութեանց քոց ծածկի պար :

Այլ գու ինքնին անկարօտ

Յանմահութեանդ եղելում ,

Բարի զոր տաս մեզ անձկոս՝

Երջանկութեան է քո լըռում :

Ծագել ասես լոկ արփւոյն ,

Տիւ իսկ ըզհետ գայ նորուն .

Ժամանակին աղքես ծնունդ ,

Եւ ինքն յաւերժս ամանակ

Զամաց դարուց գունդագունդ

Սփռէ զանթիւ գումարտակ :

Ի խնամել քում անդ զաշխարհս

Աչացդ հանդէպ նորոգին .

Եւ չարկանես երբէք լար

Ընդ անցելոյն ու ապառնին .

Կեան գու յաւէտ և 'ի սպառ .

Եւ որ մեզ չենն հաւառար

Դարք՝ են առ քե զոյգ կըշիւ .

Զանուանես դու բնաւ ցըրիւ

Զի մէնջ զատեալն ընդ երկր՝

Երեկ այսօր և վաղիւ :

Ո՛վ Հայր բնութեան և հաստիչ

Բարեաց աղբիւր և անդունդ ,

Ընդ քեզ 'ի կշիւ չըգայ ինչ

Մի՞ կռեսցիս բնաւ և դուդ .

Արկ գըթուլեանդ անըսպառ
Արկ ըզկըշիռս 'ի նըթար'
Ենթագրեալ զթաթն ողնչին :
Խընդա՛ բարձրեալ զօրութիւն ,
Եւ սիրացեալ քեզ յինքնին
Յաղթեաց 'ի մերս քաւութիւն :

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Ստիսանդոս Ժորժ :

ՍԱՆԱՆՁԸ տրտմութիւն մըն է ուրիշ բարոյն վրայ , ատելութիւն մը ուրիշ յաջողութեանը դէմ : Հաւասար աստիճանի մէջ աւելի կ'ըլլայ . վասն զի մարդս իրմէ խիստ վար կամ խիստ վեր եղողին վրայ հասարակօրէն չնախանձիր . ուստի իրուտը բրտին կը նախանձի կ'ըսէ առակը : Այ՛ մարդս հրեշտակներուն կատարելութեանցը , և ոչ գեղացի մը թագաւորին մեծութեանցը կը նախանձի . այլ ինչպէս բոց մը իր մօտերը միայն կ'երէ , ասանկ ալ նախանձը իր հաւասարներուն վրայ կը պտըտի , անոնց առաջ երթալը իրեն ետ մնալ կը սեպէ , անոնց փառքի մը հասնելը՝ իրեն անարգութիւն . մէկը պարգև մը առնէ , կարծես որ իր ձեռքէն կը յափշտակէ . մէկը սիրելի ըլլայ , կարծես որ ինքը ատելի կ'ըլլայ , մէկը հարբասնայ՝ կարծես որ ինքը կ'աղքատնայ . վերջապէս ուրիշ մարդիկ իրենց ու իրենց սիրելեացը թշուառութեամբ բը կը տանջուին , իսկ նախանձոտը՝ ուրիշ բարիքով :

Ի՛մէն կ'իրը պատճառանք մը կրնայ ունենալ ներքեւ ըլլալու . իսկ նախանձը ամենեւին պատճառ մը չունի , բոլորովին սրտի չարութեանէն առաջ կուգայ . ինչո՞ւ ուրիշը անուն պիտի ունենայ , ինչո՞ւ ուրիշը հարուստ պիտի ըլլայ , ինչո՞ւ ուրիշին բանը յաջող պիտի երթայ ըսելով՝ ինքը զինքը կ'ուտէ , ինքն իր կրքին էջ նահատակը կ'ըլլայ . ուրիշէ բան մը չկրած՝ կը տանջուի , ուրիշի բարիքը՝ իրեն լեղի թոյն կ'ըլլայ . ասանկ որ ուրիշին ձեռքով բարիք մը ըլ-

լան ալ չուզէր , իր ազգին փառաւորութիւն ալ տեսնէ ուրիշի ձեռքովը՝ ուսկից ինքն ալ կը փառաւորուի , յանձն կ'առնու ազգին փաստը՝ որպէս զի ուրիշին ձեռքովը չըլլայ եղած բարիքը . գրեթէ արեւուն ծագիլը չուզէր , թէ և իրեն ալ հարկաւոր է անոր լոյսը : Ի՛ր ազգը կը կործանէ ալ՝ թէ որ հարկ ըլլայ՝ ուրիշը իրմէ վեր չտեսնելու համար : Եւ առուղ թէ որ Սաւթի չնախանձէր , Փղշտացիք չէին յաղթեր , ինքն ալ չէր սպաննուեր :

Ստիսանդոսին կ'իրը անանկ անարգ կ'իրը մըն է , որ ինքն ալ ճանչնալով կը ջանայ ծածկելու . վասն զի ուրիշի կատարելութեցը վրայ նախանձիլը՝ խոստովանիլ մըն է որ ինքն ան կատարելութիւնները չունի . անանկ որ կատարելութիւն մը կամ արդիւնք մը ունենալը՝ նախանձոտին աչքին յանցանք մը կ'երեւնայ . ով որ կը փայլէ՝ ատելի կ'ըլլայ իրեն : Այ՛ որ կ'ուզէս նախանձոտին հաճոյ ըլլալ՝ պէտք է որ ամէն կատարելութիւններէդ հրաժարիս . վասն զի իրմէ պակասաւորները միայն կը սիրէ , ու զանոնք կը գովէ : Եւ անկով նախանձոտին ախորժած աշխարհքը՝ նոր տեսակ աշխարհք մը կ'ըլլայ . մարդիկ երթալով կատարելութիւննին աւելցընելու տեղը՝ պէտք կ'ըլլայ որ պակսեցընեն , որպէս զի իրենց առջին եղած մարդկանց հաճոյ ըլլան :

Ի՛մէն մարդկային չարութիւններէն կրնաս խսլըսիլ . նախանձին ձեռքէն խալըսիլը շատ դժուար բան է . ըսել է որ կամ թշուառ ու անպէտ մարդ մը պիտոր ըլլաս , կամ պիտանութիւնդ ու յաջողութիւններդ ծածուկ պիտի պահես : Ի՛րդիւնք մը կամ պարծանք մը ունենալուդ պէս , նախանձը անկէց կը բուսնի . ինչպէս արեւուն մէջ քալողին հետ հարկաւորապէս իր շուքը կ'երթայ՝ ասանկ ալ փառքի մէջ քալողին զուգընթաց է նախանձը : Այ՛ որ պարծանքդ չկրնայ ալ արգելուլ՝ գոնէ աւրելու կը ջանայ . բարեպաշտութիւնդ կեղծաւորութիւն կը սեպէ , քաջութիւնդ՝ բաղդ , բարի անունդ՝ ռամկին սխալ